

fol. ©FAO/Olivier Asselin

CZY MOŻLIWY JEST ŚWIAT WOLNY OD GŁODU?

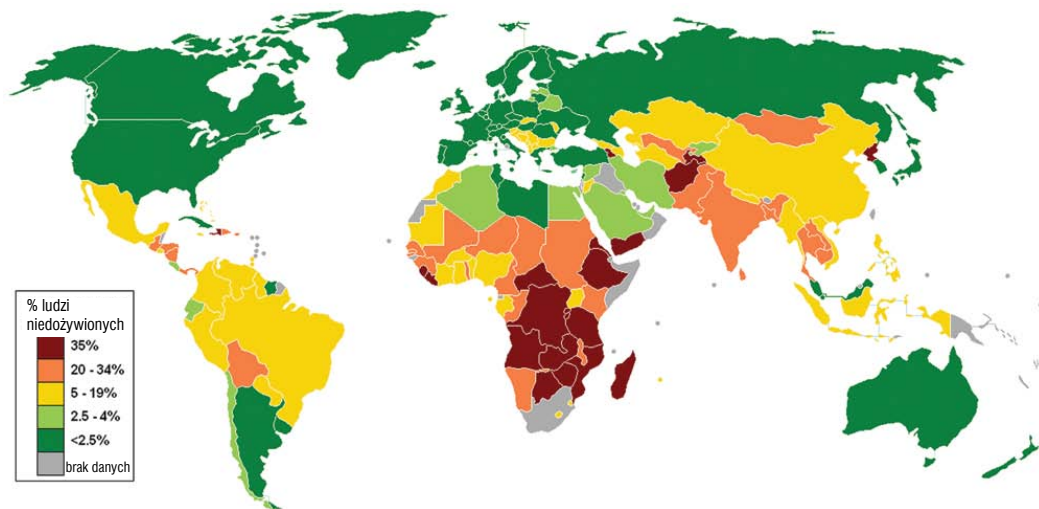

KAMPANIA
WYŻYWIĆ ŚWIAT

Polska Zielona Sieć

Redukcja ubóstwa na świecie wciąż pozostaje ogromnym wyzwaniem. Z prawie 7 miliardów ludzi zamieszkujących naszą planetę, blisko miliard głoduje. Ogromna większość osób żyjących w skrajnym ubóstwie, ponad 900 milionów, to mieszkańcy krajów Globalnego Południa. Najwięcej głodujących – 578 milionów – żyje w Azji i krajach Pacyfiku. W Afryce Subsaharyjskiej osób dotkniętych głodem jest 239 milionów i to w tym regionie mieszka ich proporcjonalnie najwięcej – aż 30% populacji. Głód cierpią przede wszystkim mieszkańcy obszarów wiejskich, gdzie rolnictwo – w tym uprawa ziemi, hodowla, rybołówstwo i leśnictwo – stanowią główną działalność gospodarczą. Dlaczego tak się dzieje, że osoby, które powinny produkować żywność cierpią głód i ubóstwo? Dlaczego, mimo miliardów dolarów wydawanych na pomoc najbardziej ubogim krajom, liczba osób niedożywionych nie maleje, ale rośnie? Czy możliwy jest świat wolny od głodu?

Źródło: FAO

GŁODUJĄCY ROLNICY

foto. ©FAO/A. K. Kimoto

Problemu głodu nie da się wyjaśnić brakiem żywności na świecie, ale tym, że z braku wystarczających środków duża część ludzkości nie ma do niej dostępu. Ofiarą tego problemu padają w pierwszej kolejności drobni rolnicy i ich rodziny w krajach Globalnego Południa, którzy stanowią aż 70% cierpiących głód na świecie. Trudności z dostępem do ziemi, materiału siewnego, nawozów, środków ochrony roślin, wiedzy na temat efektywnej uprawy roli, brak odpowiedniej edukacji i środków finansowych na rozwój przechowalnictwa, przetwórstwa czy dystrybucji żywności nie pozwalają im na wystarczającą produkcję, umożliwiającą utrzymanie się.

Gdyby tego było mało, tradycyjne rolnictwo rodzinne, które dominuje w krajach ubogich, staje się przedmiotem szczególnie niesprawiedliwych relacji handlowych, narzucanych przez kraje bogate i międzynarodowe instytucje. Eliminacja barier celnych sprawia, że na rynkach Globalnego Południa żywność produkowana lokalnie musi konkurować z produktami importowanymi, pochodzącymi z przemysłowego rolnictwa. Towary importowane z bogatych krajów są zazwyczaj tańsze z powodu niższych kosztów produkcji i wsparcia finansowego ze strony państwa, dlatego lokalni rolnicy są bez szans. Pozbawieni rynków zbytu, bo przetwórcy i konsumenci wolą kupować tańsze produkty z importu, nie są już w stanie wygenerować wystarczających dochodów własną działalnością.

Przykładowo, w wielu krajach Afryki kurczaki z Europy i Brazylii powodują problemy z utrzymaniem lokalnych hodowli drobiu, a ryż z Tajlandii wyparł lokalną produkcję ryżu i zbóż. Efektem jest zrujnowanie miejscowego rolnictwa, pogrążanie się w ubóstwie całych społeczności oraz uzależnienie krajów Globalnego Południa od importu żywności, które poważnie zagraża ich bezpieczeństwu żywnościowemu, jak dobitnie pokazał kryzys żywnościowy w 2008 roku.

Źródło: ©FAO/Giulio Napolitano

DLACZEGO LUDZIE GŁODUJĄ?

Podstawowe przyczyny głodu na świecie to przede wszystkim niesprawiedliwa dystrybucja żywności, brak dostępu do ziemi i innych środków produkcji, niekorzystna organizacja rynków rolnych oraz niewłaściwa polityka zarówno na poziomie międzynarodowym jak i krajowym.

Rolnictwo rodzinne w krajach Globalnego Południa, które przy odpowiednim wsparciu instytucjonalnym, finansowym i technicznym mogłyby w sposób zrównoważony wyżywić lokalną populację, jest marginalizowane przez władze, faworyzujące uprawy na eksport, a nie te zapewniające pożywienie dla miejscowej ludności. Głos drobnych rolników, którzy stanowią najliczniejszą grupę zawodową w tych krajach, jest najczęściej pomijany przy opracowywaniu polityk rolnych.

Wśród innych zjawisk potęgujących problem głodu można wymienić: spekulacje cenami żywności, chybioną politykę agropaliwową, zawłaszczanie ziemi, uprawy modyfikowane genetycznie (GMO) będące zagrożeniem dla tradycyjnych odmian roślin uprawnych i uzależniające rolników od korporacji, niewłaściwie zaprojektowaną pomoc rozwojową, konflikty zbrojne i katastrofy naturalne oraz niewłaściwe wzorce konsumpcyjne w krajach bogatych.

Głód i ubóstwo pogłębiają także postępujące zmiany klimatu, które stanowią jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla setek milionów rolników. Powodują one wysychanie pól i wsi, pogarszają dostęp do wody, przyczyniają się do rozprzestrzeniania się chorób i szkodników. Choć kataklizmy naturalne związane z pogodą zdarzały się zawsze, to obecnie ich intensywność i czas trwania są bezprecedensowe. Wiedza przekazywana przez pokolenia w tradycyjnych społecznościach, w jaki sposób przetrwać i jak uprawiać ziemię w trudnych warunkach pogodowych, okazuje się już dziś niewystarczająca.

AGROPALIWA I ZAWŁASZCZANIE ZIEMI

foto. ©FAO/Olivier Asselin

Wciąż rosnąca produkcja agropaliw ma znaczący wpływ na światowe ceny żywności i dostęp do niej, bowiem surowce używane do ich produkcji, takie jak kukurydza, soja, sorgo, kassawa, trzcina cukrowa, są również podstawą wyżywienia w wielu krajach Globalnego Południa. Uprawy tych roślin, zamiast żywić miejscową ludność, są przeznaczane na realizację celów polityki energetycznych krajów bogatych, przede wszystkim w Europie.

Konsekwencją tego jest również utrata dostępu do ziemi przez drobnych rolników, ponieważ w sytuacji, gdy ziemia rolna jest przekształcana na potrzeby produkcji paliw, ziemia na uprawę żywności przejmowana jest gdzie indziej lub zmniejsza się jej obszar.

Widac to szczególnie w Afryce, która jest coraz częściej postrzegana jako źródło ziemi uprawnej i zasobów naturalnych dla reszty świata. Rządy bogatych państw, koncerny oraz fundusze inwestycyjne kupują lub dzierżawią ziemię na całym kontynencie w celu prowadzenia upraw na żywność i paliwo dla swoich rodzimych krajów. Jest to zjawisko określane jako zawłaszczanie ziemi (ang. land grabbing). Szacuje się, że z 20 milionów hektarów ziemi pozyskanych w ostatnim czasie w transakcjach handlowych aż 9 milionów przypada na Afrykę, z czego ok. 5 milionów hektarów przeznaczono na uprawę agropaliw.

Co z tego mają społeczności lokalne? Zawłaszczanie ziemi tradycyjnie przez nie użytkowanej pozbawia ich środków życia, a wprowadzanie monokulturowych upraw, często roślin modyfikowanych genetycznie, zagraża coraz bardziej bioróżnorodności, która już jest w niebezpieczeństwie z powodu zmian klimatu.

Presja na pozyskiwanie ziemi rolnej pod uprawy agropaliw doprowadza do masowej wycinki lasów, niszcząc wartościowe zasoby naturalne i zwiększając emisję gazów cieplarnianych. Tym samym w rzeczywistości cel redukcji emisji CO₂ dzięki zastąpieniu paliw kopalnych agropaliwami, który oficjalnie stoi za polityką energetyczną Unii Europejskiej, okazuje się być „błędym kołem”.

fol. ©FAO/Giulio Napolitano

GŁÓD I POLITYKA

Trwałe ograniczenie głodu na świecie wymaga odważnych decyzji i działań na poziomie politycznym. Oczywiście w pierwszej kolejności to rządy krajów Globalnego Południa powinny prowadzić odpowiednie polityki rolne i żywnościowe wspierające rozwój lokalnego rolnictwa rodzinnego oraz wzmacniające krajową zdolność wyżywienia własnej ludności. To jednak nie wystarczy.

Także polityki krajów bogatych oraz instytucji międzynarodowych, takich jak Światowa Organizacja Handlu, Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy, muszą stać się bardziej spójne z priorytetami walki z głodem na świecie. Rozwiązania dominujące przez ostatnie lata, czyli m.in. liberalizacja rolnictwa i handlu żywnością, traktują żywność jako zwykły towar rynkowy, a nie jedno z podstawowych praw człowieka. Konsekwencją takiego modelu jest oddanie kontroli nad produkcją i dystrybucją żywności w ręce wielkiego agrobiznesu, dla którego priorytetem jest osiągnięcie coraz większych zysków, a nie zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do żywności.

Również wiele polityk Unii Europejskiej i jej krajów członkowskich w dziedzinie handlu, rolnictwa czy nawet współpracy rozwojowej ma negatywny wpływ na kraje Globalnego Południa i sytuację żywnościową ich mieszkańców. Ten brak tzw. spójności polityki na rzecz rozwoju (ang. Policy Coherence for Development – PCD) osłabia wysiłki zmierzające do wyeliminowania głodu, a nawet przyczynia się do zwiększenia problemu niedożywienia. Tymczasem spójność europejskich polityk z rozwojem krajów ubogich jest zobowiązaniem o charakterze prawnym, wpisanym m.in. do Traktatu lizbońskiego. Niestety zobowiązanie to jest bardzo często lekceważone, a interesy krajów UE nadal biorą nad nim górę.

KILKA PRZYKŁADÓW NIESPÓJNOŚCI

foto. ©FAO/Olivier Asselin

Unia Europejska w negocjacjach handlowych z krajami Globalnego Południa nalega na większe otwarcie przez nie swoich rynków na produkty z krajów europejskich. Jednocześnie dotacje w ramach Wspólnej Polityki Rolnej pozwalają unijnym gospodarstwom wprowadzać na rynki zagraniczne towary po cenach niższych od kosztów produkcji. Te praktyki dumpingowe rujną drobnych rolników w krajach ubogich, którzy nie są w stanie sprzedawać swojej produkcji w obliczu nieuczciwej konkurencji ze strony tańszych towarów z Europy.

Import soi z Brazylii i Argentyny zaspokaja większą część zapotrzebowania UE na białka roślinne konieczne do wyżywienia zwierząt hodowlanych. Tymczasem we wspomnianych krajach Ameryki Południowej ogromny wzrost upraw soi, skupionych w rękach wielkich gospodarstw rolnych, prowadzi do masowego wycinania lasów tropikalnych oraz wywłaszczania drobnych rolników, którzy zasilają szeregi bezrobotnych mieszkańców slumsów wielkich miast.

Umowy połowowe podpisywane przez UE z krajami Afryki prowadzą do pustoszenia afrykańskich zasobów morskich przez europejskie statki, a w konsekwencji do pozbawienia źródła utrzymania i żywności lokalnych społeczności tradycyjnych rybaków.

Także sama unijna polityka współpracy rozwojowej bywa niespójna z... rozwojem rozumianym jako w pierwszej kolejności redukcja ubóstwa i głodu. Oficjalna pomoc rozwojowa (ODA) UE i jej krajów członkowskich zaniedbuje rolnictwo, a zwłaszcza rolnictwo rodzinne, o czym najlepiej świadczy fakt, że część europejskiej ODA przeznaczanej na rolnictwo nie przekraczała w ostatnich latach 5%!

JAK POKONAĆ GŁÓD?

Fot. ©FAO/Caroline Thomas

Wiele krajów Globalnego Południa posiada potencjał, aby wyżywić samodzielnie swoich mieszkańców, a tym samym zredukować głód. Drogą do osiągnięcia tego celu jest przyznanie tym krajom prawa do suwerenności żywnościowej. Jest to idea wypracowana przez międzynarodowy ruch rolników, którzy postanowili zjednoczyć się przeciwko wyniszczającej ich i dominującej na świecie polityce wytwarzania i dystrybucji żywności.

Suwerenność żywnościowa jest najczęściej rozumiana jako prawo społeczności i poszczególnych krajów do samodzielnego definiowania własnej polityki rolnej i żywnościowej, która umożliwi zaspokojenie potrzeb i oczekowań ludności, a jednocześnie nie ma negatywnego wpływu na innych ludzi. W pierwszej kolejności wspiera lokalną produkcję i konsumpcję żywności oraz odrzuca tezę, że jest ona tylko jednym ze zwykłych towarów rynkowych. Nie wyklucza jednak międzynarodowego handlu produktami rolnymi, ale zwraca uwagę, że bezpieczeństwo żywnościowe jest zbyt ważne, by zależeć miało od importu.

Suwerenność żywnościowa bywa mylona z pojęciem bezpieczeństwa żywnościowego. Bezpieczeństwo żywnościowe to dostęp do odpowiedniej ilości żywności i jej zapasów dla danego kraju – jest zatem celem suwerenności żywnościowej, która pokazuje, w jaki sposób można go osiągnąć.

Koncepcja suwerenności żywnościowej wskazuje też na konieczność większego i bardziej bezpośredniego zaangażowania lokalnych rolników z krajów Globalnego Południa w opracowywanie i wdrażanie polityk rolnych i żywnościowych na wszystkich poziomach: lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Uznaje zatem nieodzowność ich demokratycznego udziału w decyzjach, które mają bezpośredni wpływ na ich życie. Jak pokazują przykłady na całym świecie, rolnicy potrafią być świetnie zorganizowani – zakładają stowarzyszenia, kooperatywy i spółdzielnie w celu wzmocnienia swojego głosu w walce o suwerenność żywnościową.

SUWERENNOŚĆ ŻYWNOŚCIOWA

fol. ©FAO/Giampiero Diana

- stawia w centrum polityki żywnościowej ludzi i ich niezbywalne prawo do adekwatnej ilości zdrowego i kulturowo odpowiedniego pożywienia
- wspiera rolników rodzinnych oraz odrzuca taką politykę, decyzje i działania, które nie doceniają ich roli, zagrażają ich sposobowi życia czy niszczą ich źródło utrzymania
- stawia na lokalne systemy żywnościowe, zbliżając do siebie producentów, dostawców i konsumentów żywności oraz umieszcza ich w centrum podejmowania decyzji dotyczących kwestii żywnościowych (w tym pomocy żywnościowej na lokalny rynek)
- chroni konsumentów przed żywnością, która jest niezdrowa i kiepskiej jakości, w tym przed nieodpowiednią pomocą żywnościową oraz żywnością modyfikowaną genetycznie
- bazuje na umiejętnościach i wiedzy lokalnych społeczności i organizacji, które zachowują oraz rozwijają tradycyjne metody produkcji żywności, a także dbają o przekazywanie tej wiedzy następnym pokoleniom
- stawia na ekologiczne metody produkcji, które zachowują naturalne krajobrazy i ekosystemy, utrzymują bioróżnorodność oraz adaptują się do postępujących zmian klimatu
- chroni rolników przed międzynarodowymi umowami i działaniami handlowymi, które opierają się na niesprawiedliwych zasadach oraz oddają kontrolę nad produkcją i dystrybucją żywności w ręce międzynarodowych korporacji
- powierza lokalnym społecznościom kontrolę nad ziemią, pastwiskami, zasobami wodnymi, nasionami, stadami hodowlanymi, aby mogły korzystać z nich w sposób zrównoważony, z poszanowaniem praw przyrody
- docenia i wspiera pracę kobiet rolniczek, które w krajach Globalnego Południa często są głównymi żywicielkami rodzin

foto. ©FAO/Eddie Gerald

JAK WSPIERAĆ SUWERENNOŚĆ ŻYWNOŚCIOWĄ GLOBALNEGO POŁUDNIA?

Osiągnięcie suwerenności żywnościowej przez społeczności i kraje jest możliwe, czego dowodzą efekty działań podejmowanych na przykład w Afryce. W Mali, dzięki współpracy rządu z organizacjami rolniczymi i wyposażeniu rolników w środki produkcji oraz nasiona do upraw ryżu, udało się ograniczyć jego import i znacząco podnieść produkcję w kraju. W Senegalu na skutek nałożenia limitów w imporcie cebuli z Europy wzrosła jego samowystarczalność w tym sektorze rolnictwa, podobnie stało się w Gwinei w przypadku ziemniaków i w Kenii w zakresie produkcji mleka.

Liczne organizacje rolnicze i pozarządowe na całym świecie starają się wpłynąć na polityków, by w swoich decyzjach dotyczących polityk rolnych, handlowych i rozwojowych uwzględniali rolnictwo rodzinne. Obecnie coraz donośniej mówi się o kluczowym znaczeniu tego typu rolnictwa w walce z głodem na świecie i zrównoważonym żywieniu ludzkości, jeśli tylko udzieli mu się niezbędnego wsparcia.

Jednym z obszarów działalności rzeczniczej organizacji jest zmiana polityk UE, które najbardziej negatywnie wpływają na kraje Globalnego Południa. Wspólna Polityka Rolna powinna być bardziej spójna z celami rozwojowymi i szanować prawo krajów trzecich do ochrony swoich rynków. Unia powinna też całkowicie zrezygnować z dotowania eksportu żywności. Bacznej analizie powinno się poddawać skutki polityki handlowej oraz agropaliwowej dla rolnictwa rodzinnego. Polityki rolne, handlowe oraz pomoc rozwojowa powinny koncentrować się przede wszystkim na wspieraniu zrównoważonej produkcji żywności na drobną skalę, tak, aby lokalni rolnicy mogli godziwie zarabiać niezależnie od kryzysowych sytuacji na rynkach światowych, chronione było środowisko naturalne, a ludność miała dostęp do zdrowej żywności. Szczególnie ważne jest, aby społeczeństwa i organizacje rolnicze uczestniczyły w opracowywaniu i reformowaniu polityk rolnych swoich krajów.

SOLIDARNI W WALCE Z GŁODEM!

Nasze codzienne decyzje konsumenckie w dzisiejszym zglobalizowanym świecie mają wpływ na drobnych rolników – producentów żywności – zarówno w Europie jak i w krajach Globalnego Południa. Możemy wspierać takie modele gospodarki rolnej, które są przyjazne człowiekowi i środowisku.

Stawiamy na lokalną produkcję i konsumpcję żywności, bo dzięki temu przyczyniamy się do:

- poprawy sytuacji rolników w krajach Globalnego Południa, ponieważ nie pogłębiamy popytu na towary eksportowane z tamtych rejonów świata
- ograniczenia wpływu korporacji na produkcję i handel żywnością
- rozwoju rynku lokalnego, lokalnych społeczności i lokalnej gospodarki
- budowania bliskich relacji pomiędzy producentami, dostawcami i konsumentami żywności
- tworzenia miejsc pracy i poprawy warunków życia na wsi
- ochrony środowiska i krajobrazu wiejskiego

Wspieramy zrównoważone rolnictwo, które zapewnia trwanie gospodarstw rodzinnych, godziwe zarobki dla rolników, lokalne rynki zbytu, a także osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego w regionie i kraju. Kupujemy produkty pochodzące ze Sprawiedliwego Handlu, który zapewnia producentom z krajów Globalnego Południa uczciwe zarobki i pomaga wyjść z biedy.

Interesujemy się wewnętrzną polityką rolną Unii Europejskiej, umowami jakie zawiera z krajami Globalnego Południa oraz decyzjami, które mogą wpływać na ich sytuację żywnościową. Wspieramy działania organizacji rolniczych i pozarządowych na rzecz suwerenności żywnościowej i zrównoważonego rolnictwa na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

Polska Zielona Sieć (PZS) jest ogólnopolskim związkiem organizacji pozarządowych działających na rzecz zrównoważonego rozwoju i społeczeństwa obywatelskiego. Misją PZS jest rozwój w zgodzie z naturą. Główne obszary aktywności to: budowanie obywatelskiego poparcia dla zrównoważonego rozwoju, tworzenie mechanizmów społecznej kontroli wydatkowania funduszy publicznych, zwiększanie wpływu konsumentów na politykę firm, a także wspieranie społeczeństwa obywatelskiego w Europie Wschodniej oraz zrównoważonego rozwoju krajów Globalnego Południa. PZS jest członkiem międzynarodowych sieci organizacji pozarządowych: CEE Bankwatch Network, ANPED oraz SFTEAM, jak również sieci krajowych: OFOP, Grupy Zagranica, Koalicji Sprawiedliwego Handlu, Koalicji Klimatycznej oraz Koalicji Clean Clothes Polska.

Publikacja powstała w ramach kampanii WYŻYWIĆ ŚWIAT realizowanej przez PZS i jej partnerów. Celem naszej kampanii jest budowanie świadomości społecznej na temat faktycznych przyczyn głodu na świecie, a także promowanie zasad suwerenności żywnościowej i zrównoważonego rolnictwa jako skutecznych sposobów walki z nim. Kampanię kierujemy również do polityków Unii Europejskiej, starając się ich uwrażliwić na problematykę polityk rolnych i żywnościowych. W naszych działaniach wspieramy również pracę organizacji rolniczych z krajów Afryki Zachodniej na rzecz osiągnięcia przez ich kraje suwerenności żywnościowej.

Głównymi partnerami kampanii WYŻYWIĆ ŚWIAT jest Polski Klub Ekologiczny Koło Miejskie w Gliwicach oraz Francuski Komitet na rzecz Solidarności Międzynarodowej.

Dowiedz się więcej: www.globalnepoludnie.pl • www.zielonasiec.pl

Publikacja została sfinansowana ze środków Unii Europejskiej oraz w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2011 r. Za treść publikacji odpowiada Polska Zielona Sieć i w żadnym stopniu nie może być ona postrzegana jako odzwierciedlenie stanowiska Unii Europejskiej.

